SZEGED az irodalomban

Írja: PÉTER LÁSZLÓ

Móricz Zsigmond, a kiváló magyar író, hét év múlva, 1930-ban írja említett cikkében a *Nyugat*ban: »*Harminc éves adósságom, hogy még ma sem ismerem a szegedi Alsó tanyák népét*...« Tartozását egy évtized múltán, a negyvenes években törleszti le, amikor a *Rózsa Sándor*hoz anyagot gyűjtve bejárja nemcsak a várost, de a környező falukat, s a tanyavilágot is. De 1930-ban jegyzi föl az író ezt is: »*Ma tizezer család él kétségbeesve s nyomorban a szegedi tanyavilágban.*« Móricz szegedi riportjai, cikkei nem csupán érdekes kuriózumok, hanem a szegedi nép múltbeli sorsának hiteles és tanulságos, emlékeztető dokumentumai is. Már csak ezért is megérdemelnék külön kötetbe gyűjtésüket.

Balázs Béla szegedi születésű volt ugyan, de hamar elkerült a városból, s a negyed századnyi emigrációs élet annyira el is szakította Szegedtől, hogy nem hagyhatjuk ki e szemlénkből úgy, ahogyan Tömörkényt, Mórát, Juhászt, a várost tartósan meglakókat, eredeti célunknak megfelelően, ezúttal nem szerepeltetjük. Tőle elsősorban önéletrajzi regényének, az *Álmodó ifjúságnak* egy nagy fejezetét kellene a szegedi antológiába fölvenni, hiszen benne adja nemcsak a maga tudatosodásának tanulságos rajzát, de a századeleji Szeged társadalmi spektrumának néhány igen jelentős és jellemző színét is fölrakja háttérül. Költészetében, mégpedig az emigrációban írott verseiben, a szocialista patriotizmusnak ezekben a legjelentékenyebb és legrokonszenvesebb lkotásaiban is föltűnik a szülőváros képe:

Semmit sem felejtek.
Minden percem itt van.
Számban ize, hogy a
Tisza vizét ittam.

Szegedi jegenyék
Zúgása s a gyermek
Almát gyűjtogató,
Vergődő szerelmek.

(Vár az én múltam)

Nem tudom, hogy *Szép* Ernő járt-e Szegeden, de az az érzésem, hogy hangulatos, megejtően szép verse itt, a mi Tisza-partunkon született:

Ül egy szegény halászember
Kettesben a néma csenddel.
Ott ül füst nélkül pipázva.
A tolvaj hálót vigyázza.

Kezdi a hálót emelni.
Halat nem tud benne lelni.
Póklábak megint leszállnak.
Kút, kazal, fa alva állnak.

Áll a nap fenn, áll a felhő,
Nem jön fecske, nincs egy szellő,
A víz nem látszik, hogy folyna.
Isten mintha bóbiskolna.

Talán el is felejtette,
Hogy a Földet teremtette,
A Tiszát is beletette,
A halászt is leültette.

(Tiszapart)

A mozdulatlanságnak és sikertelenségnek ez a szuggesztív képe, az egyszerű, népdalos intonáció a kisemberek, a szegények búját, panaszát sugallja belénk.

Ebből a nemzedékből még *Szabó* Dezsőt kell említeni, aki 1925 tavaszán itt töltött két hónapjának emlékeit nemcsak az egyik helyi lapba írott markáns búcsúcikkében summázta, hanem beleolvasztotta akkoriban — s részben éppen Szegeden — írt regényébe, az ellenforradalom ellen izgató szépirodalmi igényű óriás pamfletjébe, a *Segítség*-be. Ebből oldalakat lehetne idézni; leírja benne a város akkori képét, a Széchenyi teret, a Tisza-partot.

József Attila *Curriculum vitae*-jében szól legkonkrétabban szegedi éveiről, Szegedről. De ez mellett számos versében is idézi a várost. Elsősorban Juhász Gyulának, mesterének városát:

Tiszánk, ifjú folyónk, e nyári estén
halkan susogja régi bánatunk

— írja mesterének modorában és kedvelt versformájában a *Szeged alatt* című költeményében. S mindenki ismeri a híres verset, amelyről e strófák valók:

Lehettem volna oktató,
nem ily töltötoll-koptató
szegény
legény.

De nem lettem, mert Szegeden
eltanácsolt az egyetem
fura
ura.

(Születésnapomra)

Szerencsére azonban Szeged nem elsősorban *Horger* Antalt jelentette József Attila számára, hanem Juhász Gyula révén a munkásmozgalmat is. Annak a levelének, amelyben atyai barátjának, *Espersit* Jánosnak beszámol a szegedi munkásszervezetekben végzett előadói munkájáról, ugyancsak helye van a jövőbeli szegedi antológiában!

Radnóti Miklósnak vagy fél tucat olyan versét szemeltem ki, amelyekben — ha ki nem mondottan is — a szegedi, Szeged környéki táj lelke érzik. Hadd lássunk csak egyet, amelyben éppen az a nagyszerű és utolérhetetlen, ahogyan a tájvers sajátos képeivel — pártos műalkotássá válik. Radnóti ekkoriban vallja már magáról *Ismétlő versé*ben, négyszer is megújrázva: »*Tanítok — és vallom a harcot is! — költő is vagyok —, meg proletár.*« A *Pontos vers az alkonyatról* tájfestő realizmusában ez a programszerűség kielemezhetetlenül oldódik föl a művészesség magasságában:

Kilenc perccel nyolc óra mult,
kigyúlt a víz alatt a tűz
és sűrűbb lett a parti fűz,
hogy az árnyék közészorult.

Az este jó s a Tisza csak
locsog a nagy tutajjal itt,
mert úszni véle rest s akit
figyelget: a bujdosó nap,

búvik magas füvek között,
pihen a lejtős földeken,
majd szerteszáll és hirtelen
sötétebb lesz az út fölött.

Hiven tüntet két pipacs, nem
bánja, hogy őket látni még,
de bűntet is rögtön az ég:
szuronyos szellővel üzen;

s mosolyg a szálldosó sötét,
hogy nem törik, csak hajlik a
virág s könnyedén aligha
hagyhatja el piros hitét.

(Így öregszik az alkonyat,
estének is mondhatni már,
feketén pillant a Tiszán
s beleheli a partokat.)

(*Folytatjuk*)

Megjelent a Helyesírási Tanácsadó Szótár

Azok a pedagógusok, írók, szerkesztők, kiadói és nyomdai dolgozók, akiknek az írás — és így a helyesírás is — mindennapi munkájukhoz tartozik, már régóta szükségét érzik egy olyan, A magyar helyesírás szabályai c. kiadványénál jóval nagyobb anyagú kéziszótárnak, amelyhez kétségeik esetén állandóan fordulhatnak útbaigazításért, tanácsért. Ezt az igényt hivatott kielégíteni az Akadémia Helyesírási Bizottságának támogatásával készült Helyesírási Tanácsadó Szótár, mely a Terra Kiadó gondozásában most került ki a sajtó alól. A mű mintegy 80 000 adatával támpontot ad a magyar és idegen alapszók, továbbá a tulajdonnevek, az összetételek és a szókapcsolatok írására, elválasztására, rövidítéseire stb. Felépítése folytán megfelelő segítséget nyújt azoknak a szóalakoknak leírásában is, amelyek a szótárba nem kerülhettek bele.

BUDAPESTI MŰVÉSZ SZEGEDI KIÁLLÍTÁSÁRÓL

A Móra Ferenc Múzeum kupolacsarnokában rendezett új kiállítás Csernó Judit Munkácsy-díjas festőművész alkotásaiból mutat be érdekesen változatos témakört, a munkaábrázolástól a csendéletig, a portrétól a falusi hangulatig, a város körengetege egy-egy részletének megörökítésétől a vizek és utak »külön« életének rajzáig. Az első impresszió ugyan egy kicsit meghökkentet a szokatlanul sötét alapszínnel, amely Csernó Judit valamennyi művének sajátja.

A téma és a kifejezésmód szerencsés találkozása patinás hangulatot kölcsönöz Csernó művészetében általában a város egy-egy jellegzetessége ábrázolásában, mint például a Kapualj, a Kapu előtt, a Háztetők Szentendrén, a Pécsi házak, az Egri háztetők című művek esetében. Csernó művészetének egyik erőssége éppen e sajátos városi jellegzetességek meglátása, mint az Ikva-part című kép, amely a szürkeszöld színek találkozásának különös hangulatával nyűgöz le.

A falusi élet egy-egy epizódjáról többnyire Csernó akvarelljei vallanak, mint a Szántóföldek, az Aranyló országút, a Cséplés, a Szikrázó napfény, a Falusi udvar stb. A művészi meglátás és kifejezésmód alapszínei itt sem változnak. Mintha a tárgyiasított természet érzékelésére ugyanazt a látásmódot kényszeritené Csernó, mint amellyel megalkotta az Ablak előtt, a Kaktuszok és a Csendélet hóvirággal című képek színeit. Ami ez utóbbi »belső világok« ábrázolásában természetes akár kompozícióban, akár kifejezésmódban, az nem biztos, hogy a természetre kivetítve is »természetes«. Ennek eldöntése mindenesetre egyéni látásmód kérdése.

Külön tanulmányt érdemelne a kiállítás két jelentős képe, a »Virágzó almafák« beszédes finomsága és a »Csendélet szarkalábbal« kedves hangulata. Csernó emberábrázolása viszont mintha túlságosan merev lenne; legalábbis két képéről ez olvasható le. Az egyik a »Vásárhelyi piacon«, a másik a »Látogatás a régi munkahelyen«. Az előbbi nem kelti az alföldi piac sajátos hangulatát, a másik kép alakjai pedig túlságosan beállítottak, a találkozás nagyszerűségét nem eléggé fejezik ki a mozdulatok, s az arcok sem beszédesek.

Az idei szegedi kiállítások sorában minden esetre érdekes színt képvisel a budapesti festőművész kiállítása, s bizonyára megérdemelt sikere lesz a látogatók körében.

L. F.

Kisiparosok vagy csalók?

1960-BAN, a szabadtéri játékokkal egyidőben rendezett ipari vásár alkalmából feltűnt a város vendégeinek egy ötletes kályha. Hajdú János, Kossuth Lajos sugárút 34 sz. alatti fémcsiszoló és Bozsányi Gyula lakatos lépett piacra újfajta olajfűtéses tűzhellyel. Sokan megtekintették a kályhákat, s még többen rendeltek is belőlük — az óvatos becslés szerint körülbelül százegynéhányan. Hajdú János és Bozsányi Gyula záros határidőkre vállalták a kályhák elkészítését — s azóta több mint egy esztendő telt el. A KIOSZ szegedi járási szervezetéhez nyakra-főre érkeznek a levelek, melyekben a különböző felek sérelmezik, hogy a leelőlegezett kályhát még mindig nem szállították le számukra.

»Panasszal fordulok a KIOSZ-hoz — írja dr. Csulya László állatorvos a homrogdi Kossuth utca 85 szám alól. — 1960. július 27-én a szegedi ipari vásáron Hajdú János és Bozsányi Gyula kisiparosoktól megrendeltem egy olajtüzelésű cserépkályhát, melynek leszállítását a nevezettek 1960. november 15-re ígérték. Mivel a kályhát december 1-re sem szállították le, megsürgettem, s erre azt válaszolták, hogy elmaradásban vannak, így csak későbbi időpontban tudják eljuttatni a kályhát. 1961. július 15-én Szegeden jártam és személyesen kerestem fel a kisiparosokat. Ők azt mondották, hogy július 20-a körül elkészül a kályha, de vasúton nem lehet szállítani, mert törékeny. Közöltem velük, hogy én augusztus 7-től leszek szabadságon, s a táviratomra kijelölték augusztus 3-át, akkor átvehetem a kályhát. Közbejött akadályok miatt csak később tudtam autóval Homrogdról Szegedre érkezni, és augusztus 8-án reggel Hajdú János azt mondta, hogy a kályha még nem készült el — társát pedig, Bozsányi Gyulát nem lehetett Szegeden feltalálni, még a felesége sem tudta, merre tartózkodik...

SZEGED városára szégyent hoznak az ilyen kisiparosok, mivel engedélyt kapnak arra, hogy az ipari vásáron kiállíthassanak, megrendeléseket fogadjanak el, előlegeket vesznek fel, másoknak kellemetlenséget okoznak, nem méltók arra, hogy iparengedélyük legyen. A magam részéről csalás miatt a bíróságon feljelentést tettem ellenük, ezenfelül más szerveket is értesíteni kívánok munkájukról« — fejeződik be a homrogdi állatorvos levele, mely néhány napja érkezett a KIOSZ szegedi titkárságára.

Városunk több hagyományos ipara országszerte híres. Társadalmunk nagyon sok kispiarosnak bíztosít becsületes megélhetési lehetőséget. A kisiparosság becsülete és Szeged hírneve végett kell megszüntetni az ilyen visszaéléseket. Report Béla mezőgazdasági mérnök, a Solt, járás-pusztai termelőszövetkezet elnöke a kárbaveszett 1300 forint előlegéért panaszkodik. Csifáry István komáromi lakos peres úton próbálja igazát keresni, Ádám Zoltán szolnoki műszerész a késedelmes szállítás és a kályha használhatatlansága miatt írt a szegedi KIOSZ-nak. Kovács Ferenc, Szentes, Salgó utca 24 szám alatti lakos pedig szó szerint a következőket írja: »... Ezeken kívül még több nagyobb hiba van a kályhán, amit hosszú lenne részletezni. Ezért kérem, hogy a nevezett (Hajdú és Bozsányi) iparosok figyelmét hivatalosan is hívják fel a kályha kijavítására, kiszerelésére, vagy az összeg visszafizetésére. Más megrendelők érdekében pedig azt kérem, hogy munkájukat kísérjék nagyobb figyelemmel«.

AZ EMLITETT panaszosok és még nagyon sokan mások jogosan vetik fel, hogy vonják felelősségre az ilyen, szakmai becsületet szem előtt nem tartó magánkisiparosokat. A KIOSZ szegedi szervezete valóban nem hatóság, hanem érdekképviseleti szerv — de csak a többségükben valóban arra méltó kisiparosokat támogathatja.

K. B.

Harmincegy tanteremmel gyarapszik az idén az iparitanuló-oktatás

A Munkaügyi Minisztérium fokozza az iskola- és tanulóotthon-építést, hogy gondoskodhassék a második, valamint a következő ötéves tervek szakmunkás-utánpótlásáról.

Több mint 77 *millió forint beruházást* fejez be az idén a minisztérium. Ebből az összegből 31 új tanteremmel, 900 tanuló részére öt új otthonnal és egyéb intézményekkel gyarapítják a szakmunkásnevelést. A második ötéves terv idején különösen *nagy súlyt helyez a minisztérium az építőipari tanulóképzésre*, hogy a 15 éves távlati tervben előirányzott egymillió új lakás felépítéséhez elegendő szakmunkást adhasson. A most befejezett iskolák és otthonok nagyobb része építőipari, Gyöngyösön 100 építőipari tanuló részére rendeztek be új otthont, ugyanitt két tanterem is épült. Székesfehérvárott otthon létesült építőipari tanulóknak, Szolnokon felépült a 605. számú intézet építőipari iskolája, valamint új otthona 200 hellyel. Veszprémben ugyancsak építőipari iskolát emeltek százszemélyes otthonnal. Ezekben az intézményekben már megkezdődött a tanítás.

Rádióműsor

Csütörtök

KOSSUTH-RÁDIÓ

4,26 Rákóczi induló. 4,30 Hírek. 4,35—7,59 Vidáman, frissen. Közben: 5,00 Faluradió. 5,30 Hírek. 6,20 Néhány perc tudomány. 6,39 Időjelzés. 7,00 Hírek. 7,10 Uj könyvek. 7,30 Műsornaptár. 7,59 Időjelzés. 8,00 Műsorismertetés. 8,08 Technikai szünet. 8,10 Tánczene. 8,55 Édes anyanyelvünk. 9,00 Búzaszemecske. Mesejáték. 9,52 Iskolai kórusok énekelnek. 10,00 Hírek. 10 óra 10 Napirenden... 10,15 Operarészletek. 11,00 Rádió szabadegyetem. 11,15 A Berlini Rádió vonószenekara játszik. 12,00 Déli harangszó. 12,15 A cigányban. Részletek. 13,00 Egy fajta — egy nóta. 13,58 Gyöngyöm, Gyuri. Versek. 14,00 Partizánénekek. 14,15 Emberek sorsáról döntenek. 14,25 Könnyű szimfonikus zene. 15,00 Hírek, közlemények. 15,08 Időjárásjelentés. 15,10 A Gyermekrádió énekszakköre. 15,30 Ifjú feltalálók. 15,45 Szív küldi. 16,35 Moszkvai tudósítónk jegyzete. 16,45 Fúvószene. 16,55 Műsorismertetés. 17 óra Hírek, külpolitikai kérdésekre válaszolunk. 17,15 Mozartművek. 18,05 Ifjú figyelő. 18,25 Közvetítés a Fővárosi Operettszínházból: Luxemburg grófja. 20,00—20,20 Esti krónika. 22,05 Hírek. 22,20 A Nemzetközi Liszt—Bartók Zongoraversenyről jelentjük. 23,00 Tánczene. 24,00 Hírek. 0,10 Kórusok. 0,30 Himnusz.

PETŐFI-RÁDIÓ

5,00 Reggeli zene. 6,30 Műsornaptár. 6,50 Torna. 8,00—8,10 Hírek. 14,00 Időjárás- és vízállásjelentés. 14,15 Igor herceg. Részletek. 14,50 A külföldi sajtó hasábjairól. 15,00 Tánczene. 15,40 Dvorzsák: Szerelmi dalok. 16,00 Hírek. 16,05 Arany János balladái. 16,35 Izraeli népdalok. 16,50 Ezer szó oroszul. 17,00 Daltanulás. 17,20 Ajándékműsor. 18 óra Hírek. 18,05 Tánczene. 18,25 Megbízatása: országgyűlési képviselő. 18,40 Balettzenék operákból. 19,00 Hírek. 19,05 Ember és természet Bartók világában. I. 19,55 Este van már... 20,20 A Társadalmi Szemle legújabb számának ismertetése. 20,30 Élőszóval — muzsikával.

Televizióműsor

17,30 Kisdobosok műsora. 18,00 Beszélgessünk oroszul! 18,15 TV-híradó. 18,30 A jövő hét műsora. 18,40 Soha többé! (Mein Kampf). 20,35 Budapesti Zenei Hetek

Néhány szó a vasrácsokról...

Tisztes időt — 71 esztendőt — ért meg a Széchenyi téri park vaskorlátja, s most eltűnik, földre hullik, mert így kívánja a kor szellemé, amikor olyan időket élünk, hogy az emberi munka a földtől a csillagokig egyre-másra tördeli a korlátokat...

Ezt az írást így a vasrács nekrológjának szánom. 1890 márciusában a park rendezésével kapcsolatban vetődött fel születésének gondolata. Elkészültek a kőfaragó munkálatok, s a mérnöki hivatal felhívta Sváb Lőrinc budapesti műlakatost a vasoszlopok elkészítésére és a kerítés felállítására. Aztán egy időre elaludt az ügy. Jött a nyári időszak is, csupán a Szegedi Napló riportere nem aludt, egyre-másra sürgetve cikkekben a munkák megkezdését. Augusztusban végre megérkeztek a rácsok is, meg a vállalkozó is, de még októberben is ott feküdt 620 darab 59,5 cm-es 21 kilós öntött vasoszlop, 562 darab 49,5 cm hosszú 6 kilós vas-középdarab és 838 méter 37 mm-es átmérőjű rúdvas az utcán. Mindenki megszemlélhette, méricskélhette. Így derült ki, hogy a vastartók 7—9 kilogrammal könnyebbek az előírásnál. Egyesek már panamát emlegettek. Mint a riporter írja, ez mindenkinek feltűnt, csupán a város közegeinek még nem...

Megkezdődött a kölcsönös kifogások és fenyegetőző levelek ideje, de a munka lassan haladt. Olyan kifogás is akadt, a kerítést úgy készítik, hogy nem lesznek rajta bejárások. Erre megijedtek a városi kertészek, hogy a kerítésen kell nekik átmászniuk. Végül is elültek az ijedelmek, megszüntek az akadályok, s az év végére teljes egészében elkészült a vaskerítés, s élhette a maga korlátolt életét mind a mai napig.

Élete folyamán egyszer volt csupán összeütközése, akkor is a park platánfáival, melyek korlátlanul akartak növekedni. Birokra mentek a gyepen. Kezdetben egyik sem engedett, a végén azonban bekövetkezett az anyag történelmében a csodálatraméltó szükségszerű diadal: az élő anyag győzedelmeskedett az élettelenen. A fiatalabb élet legyőzte az ősibbet. A platánfa törzse benőtte a vaskorlátokat. Ennek a csodálatos küzdelemnek az eredményét a legutóbbi időkig sok helyen lehetett látni. S most, az átrendezéssel veszélybe kerültek ezek a trofeumok... A főposta előtti részen, s másutt is, olyan rövidre vágták a benőtt vasoszloprészeket, hogy azok alig láthatók, a fa növekedése előbb-utóbb el fogja tüntetni azokat.

Városát szerető közönségünk jóleső örömmel szemléli a most folyó munkálatokat. Kiszélesítik a parktükröket. Szebb lesz az új a régi helyett. Csupán az a kívánságunk, ahol még lehet (pl. a Deák Ferenc-szobor előtt) mintegy méteres szélességben, hagyják meg az öreg törzsekbe nőtt természeti emlékeket!

Csongor Győző